

VYŠNÝ, P. (ed.). *Európa a mimoeurópsky svet: kontakty, konfrontácie a konflikty. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej na počesť a pamiatku docentky Gertrudy Železkovovej.*

Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2019, 304 s.

Recenzovat pro odborný časopis sborník z konference pojaté tak široce, jako byla ta, která se konala 7. listopadu 2018 na Právnické fakultě Trnavské univerzity, není vděčný ani záviděníhodný úkol, protože v podstatě nutí soustředit se na výčet jednotlivých příspěvků. Přesto jsem se jej ujal. Chci tak alespoň částečně odčinit, že jsem se samotné konference nezúčastnil, přestože byla věnována připomenutí památky mé letité kolegyně z bratislavské právnické fakulty Gertrudy (mezi kolegy však Gerty, či ještě častěji Gertičky) Železkové, od jejíhož narození v březnu 2020 uplynulo 90 let.

Abych si svůj úkol zpříjemnil, chtěl bych se krátce, skutečně jen krátce, zastavit u osoby paní docentky. Při vzpomínce na ni máme my starší před sebou obraz drobnoučké, tiché, ale určitě nepřehlédnutelné paní s pečlivě do stran rozčesanými dlouhými havraními vlasy. Ostatně podobně vyznívají i její charakteristiky v úvodních příspěvcích recenzovaného sborníku, kde autoři připomínají i její široké vědomosti, kulturní rozhled či nuceně zpomalený kvalifikační růst. Při povrchním pozorování se zdála být nepraktická a jakoby zakřiknutá. Ten dojem je však mylný, jak jistě doloží všichni, kdo ji poznali blíže. V kritických chvílích se dokázala zachovat zcela racionálně, a když to považovala za nutné, uměla i rezolutně vystupovat. Dokládá to dávná drobná příhoda, která stojí za zaznamenání. Na jednom z pravidelných setkání českých a slovenských kateder dějin státu a práva jsme zavítali do Chebu. Individuálně jsme si prohlíželi město s tím, že v určitou dobu od chebského hradu, kde jsme se rozešli, zase odjedeme, protože ubytování jsme měli asi dvacet kilometrů za městem v nějakém objektu patřícím pohraničníkům nebo SNB (ten rok setkání pořádala katedra tehdejší Vysoké školy SNB). Když nastala stanovená doba, Gertička nám chyběla. My – tehdy ještě mladí – jsme se ji vydali hledat, ale marně. Nemůžeme jí však ujet, co by si (v podtextu znělo „chudinka malá, nepraktická“) počala! Když však čekání trvalo opravdu dlouho, jejímu šéfovi, vedoucímu bratislavské katedry, profesorovi F. Sivákovi, došla trpělivost a dal pokyn k odjezdu: „Ať se Gerta postará!“ A postarala se. Ta pro většinu z nás tehdy nepraktická starší paní, která se dokázala ztratit v malém centru Chebu a vůbec netušila, kde máme být ubytováni, vyhledala služebnu SNB. Tam rezolutně prohlásila, že je tu s výpravou z policejní školy, neví, kam má jet a jak se tam dostat, a oni to musí zjistit a pomoci jí. Pro policisty to nebyl problém. Snadno se dopátrali, kde je naše výprava nahlášena a že mezi účastníky je i nějaká kapitánka z bratislavské fakulty VŠ SNB. A tak domnělou „soudružku kapitánku z Bratislavy“, která jim pro jistotu jejich omyl nevyvracela, naložili do auta a na místo dovezli dříve, než jsme tam my (a s námi i skutečná kapitánka z Bratislavy) dorazili.

Částečnou omluvou pro kmetské vzpomínání z úvodu budiž skutečnost, že samotný sborník je vlastně kombinací tradičního konferenčního sborníku s daným – i když záměrně širokým – zaměřením a „pocty“ sestavované významným osobnostem určitého oboru. Vedle editoria, věnovaného právě G. Železkové, a úvodního slova, kterým konferenci zahajoval tehdejší vedoucí Katedry dějin práva PrF TU v Trnavě prof. Peter Mosný, jej proto otevírá také zamyšlení nad významem osoby oslavenkyně pro obor světových právních dějin z pera bývalého trnavského učitele, dnes pracovníka encyklopedického ústavu Centra společných činností SAV dr. Jána Puchovského (s autorovým plédováním za výuku světové právní historie), a osobní vzpomínka dr. Petra Colotky z Ústavu státu a práva SAV.

V hlavní části sborníku čtenář najde osmnáct statí rozmanitého zaměření. Zmíněná rozmanitost příspěvků zřejmě editora přivedla k tomu, že je seřadil primárně podle dosažených akademických titulů autorů. My se je pokusíme seskupit do teritoriálně, pak časově a případně i tematicky alespoň částečně příbuzných skupin.

Z teritoriálního pohledu lze příspěvky rozdělit – i když ne vždy jednoznačně – na ty, jejichž těžiště leží ve výkladu o právněhistorických problémech spojených s vývojem na slovenském území, a na ty, které svým zaměřením zřetelně přesahují rozsah útvarů, k nimž v minulosti patřilo území Slovenské republiky, vůbec se jich netýkají, nebo se soustřeďují na obecnější problémy (historii mezinárodního a evropského práva a mezinárodní politiky nebo metodologii právní historiografie).

Příspěvky prvního okruhu jsou o něco méně početné. Když na ně uplatníme časové hledisko, vztahují se – na rozdíl od druhého okruhu – vesměs k novověkým právním dějinám. Na dobu před vznikem československého státu se přímo soustředila dr. Ingrid Lanczová z Katedry dějin práva PrF TU v Trnavě, když pojednala o fenoménu vystěhovalství, typickém pro Slovensko konce 19. a na začátku 20. století s cenným výkladem o opatřeních, která měla intenzitu emigrace z Uherského království zmírnit (*Výst'ahovalectvo z Uhorska koncom 19. a začiatkom 20. storočia*). Dále je třeba zmínit skupinu příspěvků s těžištěm výkladu v období meziválečného Československa. Do ní patří příspěvky doc. Adriany Švecové z Katedry dějin práva PrF TU v Trnavě *Povolanie notár v meniacich sa spoločenských pomeroch* a doc. Martiny Gajdošové z Katedry teorie práva a ústavního práva PrF TU v Trnavě *Advokácia na Slovensku pri budovaní Československa*. Obě sice svou pozornost upřely na dobu kolem vzniku československého státu, ale jejich příspěvky logicky – jako důsledek recepce uherského práva – pokrývají daleko delší období, takže první se vrací až k instituci věrohodných míst a druhý k přijetí zák. čl. XXXIV:1874, na základě něž se zformovala uherská advokacie jako svobodné povolání s vlastní samosprávou. Zařadit sem lze i stať *Vývoj právnej úpravy prokúry na území Slovenska a Čiech* dr. Zuzany Nevolné z Katedry občanského a obchodního práva PrF TU v Trnavě. Ta zase (nutně) musela své výklady začít už u uherského a rakouského obchodního zákoníku, resp. u německého spolkového obchodního zákoníku, inkorporovaného s dílčími úpravami do rakouského zákonodárství a zároveň sloužícího jako inspirace zákonodárci uherskému, a dovedla je až k platné slovenské a české úpravě. Nemohu si ovšem odpustit, abych – jako nesčetněkrát za svého působení na Slovensku – nezopakoval, že území České republiky, resp. českou část bývalého Československa, netvoří pouze Čechy. Z teritoriálního pohledu je těžce zařaditelný příspěvek o právu na ochranu hospodářské soutěže doc. Petra Vargy z Katedry mezinárodního práva a evropského práva PrF TU v Trnavě (*Právo na ochranu hospodárskej súťaže na európskom kontinente*). Nejdříve se totiž stručně věnoval počátkům

soutěžního práva na evropském kontinentě a soutěžnímu právu Evropské unie, aby pak důkladněji vyložil československou prvorepublikovou právní úpravu a stručněji její další vývoj až k době samostatné Slovenské republiky. Naopak výhradně na meziválečnou dobu se se svým teoreticky laděným výkladem o povaze zemského zřízení z roku 1927 zaměřil dr. Štefan Siskovič z Katedry dějin práva PrF TU v Trnavě (*Krajinská samospráva v prvej ČSR na území Slovenska*). I poslední dva příspěvky této série cílí na kratší etapu. Zatímco však prof. Peter Mosný v příspěvku *Od zdanía ľudovej demokracie k diktatúre proletariátu* pojednal jen o období let 1948 až 1960 a polemizoval s dobovým oficiálním označením této etapy, prof. Jozef Beňa z Katedry dějin práva a právní komparatistiky PrF UK v Bratislavě v příspěvku, který je z pohledu našeho členění hraniční, sice položil v názvu do popředí československo-sovětské vztahy v letech 1968 až 1969, ale zasadil je do širších souvislostí mezinárodní politiky a mezinárodního práva (Československo a Sovětský svaz 1968 až 1969, ich právne pomery v európskych a americko – ázijských súvislostiach a prelom v medzinárodnom práve). Proto se k Brežněvově doktríně, která je s nimi spojená, pracoval až od Svaté aliance a přes Monroovu a Trumanovu doktrínu.

Jak je zřejmé, mezi příspěvky tohoto okruhu jsou významně zastoupeny přehledové statě, jejichž autorky a autoři se snažili zachytit vývoj vybraných institucí a institutů (notariát, advokacie, prokura, hospodářská soutěž, vojensko-politické doktríny) v delším časovém úseku.

Druhý okruh, řekněme mezinárodní a zahraniční, je nejen početnější, ale ještě pestřejší. Můžeme v něm vyčlenit příspěvky s výrazným mezinárodním přesahem a příspěvky zaměřené na konkrétní státy, což je ovšem někdy ještě hůř odlišitelné, než „slovenské“ a „mimoslovenské“ zaměření u prvotního rozčlenění příspěvků.

Příspěvek prof. Tomáše Gábríše, v době přípravy publikace ještě spojeného s Právníkou fakultou UK v Bratislavě, ale dnes již působícího na Právnícké fakultě TU v Trnavě (*Postkolonializmus ako teoretický prístup v právnej historiografii?*), se zaměřuje na oblast teorie a metodologie právní historie a čtenářům přibližuje koncept tzv. postkolonialismu v (právní) historiografii. Nad moderními trendy v трактовání historie mezinárodního práva, které se snaží překonat zúžený eurocentrický pohled, se zamýšlel také interní doktorand na Katedře teorie práva a sociálních věd PrF TU v Trnavě Nikolas Sabján (*Eurocentrismus v histórii medzinárodného práva*). Jak z jeho výkladu plyne, preferuje mezi nimi ten, který klade důraz na zkoumání, jak kontakt Evropy a mimoevropského světa ovlivnil samotný systém mezinárodního práva. „Globální“ prvek je významně obsažen i v příspěvku interního doktoranda na Katedře trestního práva a kriminologie PrF TU v Trnavě dr. Filipa Korčeka o problematice migrace (*Migrácia ako spôsob kontaktu kultúr*). Autor si dobře uvědomuje, že migrace, vedle toho, že se dotýká práva, je „fenomén sociálny, politický, ekonomický ako aj psychický“ a že „dokáže radikálne meniť politiky štátov a život ich spoločností“, proto mi v závěru jeho práce vedle zmíněné možnosti „vytěžení“ migrace na trhu práce (vzhledem k povaze dominující imigrace do Evropy podle mě problematické) trochu chybí připomenutí ostatních aspektů. Doc. Dagmar Lantajovou z Katedry mezinárodního práva a evropského práva PrF TU v Trnavě zaujala problematika konstituování některých nových států v minulém století a s tím spojené úpravy nabytí státního občanství (Úprava štátneho občianstva po vzniku štátu v 20. storočí). V příspěvku konstatovala, že jednotlivé státy ve svých právních řádech v zásadě respektovaly základní principy obsažené v mezinárodních smlouvách, přičemž jako největší problém se ukázalo porušování

zákazu diskriminace. Profesorka Helena Barancová z Katedry pracovního práva a sociálního zabezpečení PrF TU v Trnavě v příspěvku *Medzinárodnoprávna a európska úprava skončenia právneho pomeru zo strany zamestnávateľa* při aplikaci mezinárodněprávní a evropské úpravy jednostranného skončení pracovního poměru ze strany zaměstnavatele na slovenské poměry dospěla k závěru, že v duchu zkoumané právní úpravy takovýto akt musí odpovídat nejen příslušným ustanovením Zákoníku práce, ale též ustanovením občanského zákoníku o náležitostech právního úkonu, a nesmí být v rozporu se základními občanskými právy.

Ve sborníku se sešly dvě stati, jejichž autorky upoutala problematika práva starověkého Řecka. Interní doktorandka Katedry dějin práva PrF TU v Trnavě Mgr. Monika Martišková ve svém stručném příspěvku *Antické grécke právo – originálne alebo inšpirované Blízkym východom? Inštitút prisahy* na konkrétním příkladu přísahy hledala potencionální inspirační zdroje řeckého práva. Přiklonila se však k názoru, že řecké právo se vyvíjelo samostatně bez výraznějších vnějších vlivů. Příspěvek doc. Miriam Laclavíkové z Katedry dějin práva PrF TU v Trnavě *Rétorické umenie v starovekom Grécku (epideiktické reči filozofa a rétora Georgia z Leontín)* u mne hned po přečtení názvu evokoval motto, vůči kterému se před půlstoletím vymezoval Vladimír Neff ve svém filozofickém slovníku pro laiky (*Antigorgias*): „Není nic. Je-li přece něco, člověk to nemůže poznat. Lze-li to přece poznat, nelze to bližnímu sdělit a vysvětlit.“ I autorka, když poukazovala na význam řeči v právu, se nutně musela, byť nepřímo, dotknout této rétorické figury, kterou mistr ozdobného řečnictví Gorgias Leontinský využíval při zpochybňování oponentních tvrzení, aby si zároveň obratnou „řečnickou hrou“ přiznával monopol na zprostředkování pravdy. Články dvou autorů spojuje také problematika španělské expanze do Jižní a Střední Ameriky. Editor sborníku doc. Peter Vyšný z Katedry dějin práva PrF TU v Trnavě do něj přispěl článkem *Valladolidská dišputa (1550–1551)*. Pro potřeby této recenze jsem jej přiřadil ke španělské politické a právní historii, nicméně autorem zkoumaná problematika měla v konečném důsledku daleko širší dopad. Stať totiž pojednává o sporu, dotýkajícím se nejen legitimacy, metod, průběhu a reálných důsledků španělské expanze, ale zejména přístupu k domorodému obyvatelstvu (a relativizuje schematickou představu o čistě násilných metodách španělských dobyvatelů), ale také o obecných problémech jako „štát, legitimita vlády, štátna suverenita, medzinárodné právo, spravodlivá vojna, univerzálné ľudské práva, sloboda vierovyznania a i.“. Prakticky k téže době se váže příspěvek doc. Radoslava Hlúška z Filozofické fakulty Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnavě *Duchovná conquista rituálnej krajiny mexických Nahuov*. Dotkl se zajímavé problematiky christianizace mexických domorodců španělskými misionáři a z ní vzešlého náboženského synkretismu, konkrétně začlenění rituální krajiny a posvátných hor do importovaného katolicismu. Na konec mi vzhledem na situování do minulého století a k současnosti zbyl široce pojatý článek ThLic. Mgr. Michaely Moravčíkové z Ústavu pro právní otázky náboženské svobody PrF TU v Trnavě, jehož jádrem je výklad o izraelském zákonu o návratu z roku 1950 jako právním základu udělení izraelského občanství podle zákona o občanství z roku 1952 a o jeho pozdějších změnách (*Zákon o návrate ako právne vyjadrenie sionizmu*). Praktickou aplikaci uvedeného zákona a s ní spojenou argumentaci autorka demonstrovala i na dvou konkrétních případech.

Sborník, tvořený texty dvaceti autorů s výrazným zastoupením právních historiků, přivedl i ty, kteří se primárně věnují slovenským právním dějinám nebo platnému slovenskému právu, aby s ohledem na profesní zaměření doc. G. Železkové hledali obecnější

témata s mezinárodním či evropským přesahem. Při současném trendu vývoje práva členských států Evropské unie to nebylo nijak obtížné. I když všechny příspěvky nelze označit za právněhistorické, jejich autoři volili témata a přístup k jejich zpracování s vědomím historických kořenů zkoumané problematiky.

Při šíři témat, která sborník obsahuje, si tak právní historici i další čtenáři snadno najdou ta, která je zaujmou.

Ladislav Vojáček

doi: 10.14712/2464689X.2020.43